

GELENEĞE UZANMAK VE GENÇ ŞAİR

Hakan Sazyek

Başlangıcı İslâmiyet öncesine uzanan, dolayısıyla köklü geçmiş olan bir şiire sahibiz. Bu geçmişin, dayandığı kültürel temelleri ve bu temellerin üstünde boy veren değişik kanalları ile güçlü bir geleneği içermediğini kim öne sürebilir? Şiirin dilimizdeki varlığı, sadece birbirinden kopuk, birbirini beslemeyen, bir öncekinden yararlanmayan/ etkilenmeyen ve yine sadece tarihî seyrin kronolojik rastlantıları halinde konumunu bulmuş eserler, kişiler, kuşaklar, hareketler birikimi/yığılımı olmaktan mı ibaret? Hayır. Türk şiiri, en geniş anlamıyla bir sürekliliktir. Şiir tarihimize âşına olanlar bunu çok iyi biliyor. Ancak, onun bu özelliğinin son yıllarda kazandığı sağlam niteliklerin kavranmasında da yarar var, kanısındayım. Bunu daha belirginleştirmek için de şiirimizin geçmiş dönemlerinde bir gezinti yapmak gerekli.

Önce, yukarıda değindiğim *gelenek* kavramı üzerinde durmak istiyorum. İlk şunu belirtmekte yarar var ki, bu kelime şiirimizde sözlük anlamından ayrı bir içerik taşıyor. Başka bir deyişle, halk bilimi literatüründeki “... eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaklar kuşağa iletilen kültürel kalıntılar...”dan edebiyat/şiir bağlamında kazandığı “tarihî seyir içinde yaratılmış edebî birikim” niteliğine geçiş söz konusudur. Bu durumda, kavramın esas anlamının içerdiği “eskiden kalmış olmaları” nedeni ve “saygın tutulup” sonucu, konumuz içerisinde daha geri plânda yer alacaktır. Çünkü, geleneğin sürekliliği öngören bu yönleri, şiirin gelişimi içinde ‘çoğulcu’ özelliğini yitirerek ‘bireyci’ bir plâforma oturmaktadır. Gelenek, halk bilimi sahasında, kuşakların bilinci dışlayarak birbirine aktardıkları olguları içeren bir kavramken, edebî literatürde yazarın/şairin, bilinci, bilincin ürünü olan estetik yaklaşımı ve dolayısıyla beğeni ölçütü olarak kendisinden önce ortaya konulmuş edebî eserler birikiminden yaptığı ‘seçme’yi kapsayan bir kavram özelliğine ulaşır. Sanatçı, taklit aşamasında bilinçsizce bir çıkış noktası bulmak amacıyla gerçekleştirdiği bu işlemi, giderek ‘daha önce açılmış edebî kanallar arasında/karşısında yerini bulma’ açısından değerlendirecektir. Görüldüğü gibi edebî gelenekte ‘bilinçsiz uyum’un yerine ‘bireysel seçim’ kaim olur. Birinde ‘genele katılma’, ötekinde ‘genelden ayrılma’ vardır.

Çağdaş Türk şiirini besleyen kaynaklar arasında Divan şiirinin edebî birikimi çok önemli bir yere sahip. Bu birikimin, günümüz şiiri için bir kaynak konumunda olması ise her türlü tarihî koşulların, oluşumların, edebî etkilenmelerin, hedef olduğu eleştirilerin ötesinde, sahip olduğu kültür ve estetik evreni bakımından söz konusudur. Bu evren ya da içerik yapısı Doğu kültürü ile İslâm dininin kaynaştığı bir alt yapıya sahip olan klâsik şiirimizin, zaman, tarihî oluşum, siyasî, sosyal ve en önemlisi kültürel değişim engellerini aşarak günümüz Türk şiirine olabildiğince geniş boyutlarda kaynaklık etmesine engel olmamıştır. Ne Divan şiirinin günümüz şairini etkileyebilmesi, ne günümüz şairinin, kültür, dil ve harf farklılığı gibi engelleri geçerek bu zengin kaynağa ulaşabilmesi bir başarı olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu tarihî süreç (etkileme/etkilenme değil!) şiirin doğası gereğidir. Bir şair kendi dilinde yazılmış edebî/şairsel birikime ulaşma ve ona vâkıf olma sorumluluğunu hissetmelidir. Bu şair olmanın birincil koşullarından biridir çünkü. Özellikle günümüz Türk şairi bu açıdan çok talihlidir; zira, ona bırakılmış şiir mirasında insanı, onun duygulanım enginliğini ve bunun sayesinde ulaştığı imgelem gücünün şaşırtıcı genişliğini

yakalama imkânına sahiptir. İşte Divan şiirinin bugünkü şiire verdiği en önemli besin, bu imge, dolayısıyla dili incelikli işleyiş yönüdür. Divan şiirinin kültürel/dinî alt yapısı ise günümüz Türk toplumunun genişleyen sosyal yelpazesi içinde ön plâna çıkmaya başlayan değerlerinin şiire yansması biçiminde önem kazanma yoluna girmiştir.

Divan nazımının Tanzimat sonrası Türk şiir geleneğindeki yazgısı bugüne gelene kadar oldukça değişik bakış açılarının, değerlendirmelerin elinde farklı işlenişlerle sürdü. Cumhuriyet öncesinde eser veren şairlerin hemen hepsi ilk şiir bilgilerini, görgülerini Divan şiirinin etkisi altında edinmişti. Tanzimat kuşağı, Divan ve Batı şiirleri arasında kuvvetli ikilemler yaşadılar. Yeni bir hayata geçme sancısı çeken bir toplumun şairleri olarak Divan şiirini eleştirmekten geri kalmazken, sanatlarının olgunluk dönemlerinde bile gerek biçim gerekse içerik bakımlarından onun örneklerini vermeyi sürdürdüler. Çünkü, o şiir tarzı, terbiyesini aldıkları, yaşadıkları kültürün ürünüydü.

Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati mensupları da ilk eserlerini bu şiirin çevresinde ördüler. Batılı nazım biçimlerinin şiire; batılı yaşayış tarzının roman ve hikâyeye iyice yerleştiği bu dönemlerde, özellikle Servet-i Fünun hareketi sırasında da Divan şiiri, onların poetik ilkelerini derinden etkilemeyi sürdürüyordu. Bu dönemin önemli şairi Cenap Şahabettin'in şiirlerinde klâsik şiirin dil ve hayal kadrosunun hakimiyeti, şiirleri değerlendirildiğinde kendisini gösterecektir.

Yeni Lisan hareketi ile edebiyatı millîleştirme ve dili sadeleştirmeyi amaçlayan ve eleştirileriyle Divan şiirini hayli hırpalayan Genç Kalemler den Ali Canip de ilk şiirlerini gazel formunda yazmış ve bu noktada Muallim Naci'den etkilendiğini belirtmişti. Naci'nin kişiliğinde geleneğin etkisi, Cumhuriyet öncesinin çoğu şairlerinde kendisini çeşitli yollardan gösteriyor. Tanzimat'ın sosyokültürel ve Servet-i Fünun'un edebî bağlamda getirdiği değişikliklere rağmen Divan şiirinin genç şairleri etkilemeye devam etmesi, bu şiirin içerdiği alt yapının, yaşanılan hayatı, sahip olunan değerleri barındırmasından kaynaklanıyordu.

Millî Edebiyat ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde ise Divan şiiri, hemen tek temsilcisini Yahya Kemal'de buldu. Başlangıçta o da bu şiiri milliyetçi duygularla (Devlet-i Âliye'nin ihtişamlı dönemlerini işleyerek maneviyatı güçlendirmek şeklinde) değerlendirmekle birlikte, sonraları onun dil ve duygu yönüne ağırlık verdi. Biçim ve özde (öz'den Divan şiirinin daha çok üslûp yönünü kastediyorum; çünkü Yahya Kemal'in hayatı ve insanı kavrayış tarzı. Divan şiirinkinden farklıdır) klâsik şiir tarzının mükemmel örneklerini ortaya koydu. Bu mükemmelliği sağlayan öğeler ise yine Divan şiirinin yüksek içerik düzeyiydi. Bu durum, Yahya Kemal'in çağdaşı olan Ahmet Haşim için de geçerlidir.

Cumhuriyet döneminde ise Divan şiiri uzun süre, zaman zaman başvurulmuş ve bireysel çıkışlarla kendini gösteren bir 'moda' olmaktan ileri gidemedi. Zaten kırklı yıllarda Garipçiler tarafından son büyük darbeyi de yemiş ve gündemden silinmişti. Bu dönemde, sözkonusu grup ve toplumcu gerçekçi kuşağın belirgin etkileri nedeniyle 1950'lere gelene kadar toparlanamadı. Ancak İkinci Yeni ile birlikte yeniden ama dolaylı olarak genç şairlerin gelenekten beslenme kanallarından biri durumunda görünmeye başladı. Behçet Necatigil, Turgut Uyar, Attilâ İlhan, Hilmi Yavuz gibi şairlerin kaleminde ise form ve söyleyişteki yerini, geçmiş yıllara oranla baskın bir biçimde aldı. Ne var ki bu adların şiir birikimleri içerisinde de küçük bir yer sahibi olabildi.

Bunların yanında ise, Divan şiirinin özellikle ait olduğu kültürel ve dinî alt yapıdan fişkırın Necip Fazıl şiiri, değişik boyutlarda Sezai Karakoç, İsmet Özel, Cahit Zarifoğlu kanallarından geçerek örgüsünü genç şairlerin eserlerinde dokuttu.

Cumhuriyet dönemi şairlerinin büyük bölümünün, Divan şiirinin imkânlarından yeterince yararlanmamış olmaları, klâsik şiire ya da kendilerinden önce yaratılmış birikime vukuflarının olmadığı kanısını yaratmamalı. Aksine yine büyük bir bölümü Divan şiirini de daha sonraki dönemlerin şiirlerini de biliyorlardı. Bunun ötesinde, kurdukları şiirin içinde oluşturdukları imge yapısı güzel ve özgün örnekleri de içeriyordu. Ne var ki, onlar Cumhuriyet sonrasında oluşan sosyokültürel ve daha önemlisi siyasî koşulların yarattığı ortamda yetişmişlerdi. Bir başka deyişle, değer yargıları estetik dünyalarının yeni kapıları zorlamasına engel oluyordu. Hatta, içlerinde Divan şiiri tarzında kaleme aldığı manzumeleri, eğlenmek, klâsik şiiri alaya almak kabilinden yazdığını belirtenler de oldu. Merak ve dikkat kavramlarını Divan şiirinden esirgemek zorunda hissetmişlerdi kendilerini.

Bugünün genç şairi artık bu engeleleri aşmış görünüyor. Poetik bağlamda yapması gerekenle sosyopolitik görüşlerini, şiirini sağlam nitelikli zemini kavrayan temellere oturabilme yolunda uzlaştırmak gerektiğinin idrakine varmış bulunuyor.

‘Şair’ olmak için öncelikle geleneğe başvurma, edebî birikim içinde dikkatli ve yorucu bir gezinti yapma gerektiği, genç kuşak için vazgeçilmez bir koşul durumunda bugün. Divan şiirinin imge evreniyle kültürel ve dinî ait yapısı, bu gezintinin zengin içerikli uğrak noktası olarak, gittikçe önem kazanıyor. Genç şair de bunun bilincinde.

Sözü genç şairler kuşağına getirmişken, onların diğer ve önemli başarılarına da değinmek gerek. Onlar, öncelikle şiiri ideolojinin sanat dışı yönlerinden sıyırdı. Ancak, bu durum, yeni şiirimizin düşünce ögesinden soyutlandığı biçiminde anlaşılmalı. Son yılların genç şairi, ‘düşünce’yi öz içinde saklamak gibi yazılana edebî vasfını kazandıran bir temel ölçüte sıkı sıkıya sarılmış durumda. O, ‘manzume’yi ‘şiir’ düzeyine yükselten şiirsel öğelerle örüyor eserini.

Sevindirici bir diğer gelişme ise, genç şairlerin şiiri, kamplaşma gibi sanatı sığlaştıran ve tekdüzeleştiren bir tehlikeden uzaklaştırmasıdır. Artık genç şair, çağdaşlarının eserlerini ‘ne’ yazdığını değil; ‘nasıl’ yazdığını ölçüt olarak değerlendiriyor. Bunun sonucudur ki, onlar farklı dünya görüşlerine ve farklı sanat anlayışlarına rağmen saygıyı, uzlaşmayı ilişkilerine ve değerlendirmelerine hakim kılabilirdi ve bir araya gelebilirdi.